

Євген Колесніченко

магістрант кафедри історії,
археології,
інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський
національний
технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)

Yevhen Kolesnichenko

master's student of the Department of
History, Archeology,
Information and Archival Affairs
Central
Ukrainian National Technical
University
(Kropyvnytskyi, Ukraine)

ORCID: 0000-0002-0339-1065

kolesnichenko.eugene@ukr.net

КЛАСИФІКАЦІЯ МОНЕТ ОЛЬВІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ IV СТ. ДО Н.Е.

CLASSIFICATION OF THE OLBIAN COINS OF THE SECOND HALF OF THE 4TH CENTURY BC.

Анотація.

Із початком XXI століття кількість доступного дослідникам нумізматичного матеріалу суттєво зростає, тому особливо актуальним у сучасній нумізматичній практиці постає питання введення до наукового обігу нових різновидів монет з урахуванням того факту, що археологічний контекст більшості цих знахідок, практично, остаточно втрачений.

Дослідження античної нумізматики Ольвії стрімко набирає обертів у сучасній Україні. На початку XX століття антична нумізматика вже мала певний значний доробок, але накопичений матеріал вимагав термінової каталогізації та систематизації. За останні 10 років з моменту публікації найбільш вагомого та ґрунтовного серед зазначених каталогу античних монет авторства Владлена Опанасовича Анохіна, а також результатів каталогізації монет Ольвії іншими дослідниками – Валерієм Нечитайлом та Григорієм Макандаровим, нумізматика збагатилася новими, раніше невідомими, різновидами монет, що потребує їх окремої систематизації та інколи її переосмислення.

***Мета статті.** Головна мета статті – введення у науковий обіг нових різновидів монет Ольвії та складання найбільш повної класифікації ольвійських монет IV століття до н.е. **Методологія дослідження.** У процесі наукового опрацювання теми було використано загальнонаукові методи: аналітичний, хронологічний, та топографічний, а також джерелознавчі методи: критичний, метрологічний та іконографічний. Систематичний підхід до обробки сучасних знахідок із приватних зібрань та доступ до колекцій закордонних музеїв став*

поштовхом до написання розширеної класифікаційної праці. **Наукова новизна.** Цінність оброблених матеріалів полягає в тому, що вони не тільки доповнюють дану групу монет, а й уточнюють раніше опубліковані їх типи, що збереглися в незадовільному стані, де хибне прочитання імен та дифирентів призвело до неточностей.

Висновки дослідження. Так звана «обольна серія» охоплює період ольвійського карбування близько 350 – 330 рр. до н. е. Грошова система складається з чотирьох номіналів: обол (на полі монети зображена Деметра та орел на дельфіні), діхалк (на полі монети зображена Деметра та орел на дельфіні), халк (на полі монети зображена Деметра, колос і дельфін) і геміхалк (зображені Деметра та дельфін). Штемпельний аналіз дозволив розділити монети Ольвії IV століття до н.е. старшого номіналу на дві стилістичні групи. За результатами проведеного власного дослідження нам удалося визначити таку кількість різновидів кожного із зазначених номіналів монет: обол – 26 типів, діхалк – 6 типів, халк – 6 типів, геміхалк – 2 типи.

Перспективою подальшого дослідження ми бачимо введення до наукового обігу нових, раніше невиявлених, різновидів ольвійських монет із малодосліджених джерел – матеріалів музейних зібрань в Україні та за її межами, серед проданих нумізматичних рідкостей на нумізматичних аукціонах та приватних зібраннях.

Ключові слова: нумізматика Північного Причорномор'я, монети Ольвії, грошовий обіг античного світу, обольна серія, класифікація різновидів монет.

Summary.

Since the beginning of the XXI century, the amount of available for the researchers numismatic material has increased significantly, so introducing a new types of coins into the scientific circulation has become an especially relevant in modern numismatics, even when the archaeological context of most of these finds is almost lost. The study of ancient numismatics of Olbia is rapidly gaining in modern Ukraine. At the beginning of the XX century, ancient numismatics already had some significant achievements, but the accumulated material required urgent cataloging and systematization. During last 10 years since the publication of the most important and thorough catalog of ancient coins by Vladlen Opanasovich Anokhin, as well as the results of cataloging Olbia coins by other researchers - Valery Nechitaylo and Grigory Makandarov, numismatics has been enriched by new previously unknown coin types.

The aim of the study. The main purpose of the article is to introduce into the scientific circulation new varieties of Olbia coins and to compile the most complete classification of Olbia coins of the IV century BC. **Research methodology.** In the process of scientific elaboration of the topic general scientific methods were used:

*analytical, chronological, and topographical, as well as source methods: critical, metrological and iconographic. A systematic approach to the processing of modern finds from private collections and access to the collections of foreign museums was the impetus for writing an expanded classification work. **The scientific novelty.** The value of the processed materials is that they not only complement this group of coins, but also refine previously published types in unsatisfactory condition, where incorrect reading of the names and trinkets has led to inaccuracies.*

The Conclusions. *The so-called «obol series» covers the period of the Olbia minting around 350-330 BC. The monetary system consists of four denominations: obol (on the coin field depicts Demeter and the eagle on the dolphin), dikhalk (on the coin field depicts Demeter and the eagle on the dolphin), hulk (on the coin field depicts Demeter and the ear, dolphin) and hemihalk (depicts Demeter and dolphin). The die analysis allowed to divide the coins of Olbia of the IV century BC senior denomination for two stylistic groups. According to the results of our own research, we were able to determine the following number of varieties of each of these denominations: obols – 24 types, dikhalks - 6 types, hulks - 6 types, hemihalks - 2 types.*

*We see **the prospect of further research** in the introduction into scientific circulation of new previously undiscovered varieties of Olbian coins from little-studied sources - materials of museum collections in Ukraine and abroad, among numismatic rarities sold at numismatic auctions and private collections.*

Key words: *numismatics of the Northern Black Sea Coast, Olbia coins, money circulation of the ancient world, obol series, classification of coin types.*

Постановка проблеми. У зв'язку зі значним накопиченням даних про нові різновиди античних монет особливо актуальним у сучасній нумізматиці постало питання введення до наукового обігу нових різновидів монет¹ з урахуванням того факту, що археологічний контекст більшості цих знахідок, практично, остаточно втрачений².

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження античної нумізматики Ольвії стрімко набирає обертів у сучасній Україні. На початку ХХ століття антична нумізматики вже мала певний вагомий доробок, але накопичений матеріал вимагав термінової каталогізації та систематизації. На допомогу музейним працівникам та колекціонерам, дослідникам старовини в нагоді стали перші каталоги приватних колекцій. До таких належить опис колекції П. Бурачкова, складений відомим нумізмом А. Бертъе-Делагардом у 1907 році³. Опис колекції містить інтерпретацію легенд обох сторін монет та вказівки на вагу з ілюстраціями на монети Ольвії, Тіри, Керкінітіди, Херсонесу,

¹ Коцур 2013: 3–8.

² Kotsur 2016: 5–9.

³ Бертъе-Делагард 1907.

Пантікапею та інших. Цінними в каталозі виявилися й подані написи легенд та диферентів, що також актуальні і для сучасних нумізматичних студій. Крім того, в каталозі нерідко подаються свідчення про антикварні підробки та покликання на публікації монет.

У період незалежності України увагу до вітчизняних скарбницьких комплексів окремих регіонів приділяли й іноземні дослідники. Топографію знахідок монет Боспорського царства опублікували М. Абрамзон та Н. Фролова¹. Не минули нумізмати і скарбницькі запаси монет Північного Причорномор'я: скарб вотивних монет дельфінів видав польський нумізмат Л. Моравицький².

Відомим українським академіком В. Коцуром до наукового обігу уведено матеріали колекції Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»³, зафіксовано нові знахідки монет Ольвії⁴. Інший скарб ольвійських монет досліджено професорами М. Мельчарком та В. Орликом⁵. Професором Василем Орликом приділено значну увагу й іншим проблемним аспектам античної нумізматики в Україні, зокрема: новим знахідкам кізікінів, монетам Мітрідата Євпатора та уточненню до питання щодо існування грошового обігу на території Дніпровського правобережного лісостепу (V – I ст. до н.е.)⁶. Про збагачення музейних фондів лабораторії археологічних досліджень при кафедрі історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» монетами давньої Ольвії повідомлено відомим дослідником історії Київщини та Переяславського району Олександром Колибенком⁷. Ще одну монету Римської імперії випадково знайдено на території скансену «Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини», про що заявлено місцевими археологами в науковому повідомленні⁸. Про передачу до музею НІАМ «Київська фортеця» монет Ольвії повідомлено відомим нумізматом Андрієм Бойком-Гагаріним спільно зі зберігачем колекції Оленою Дацюк⁹. Крім того цим дослідником було уведено в науковий обіг монети Ольвії, передані відомим київським нумізматом Владленом Опанасовичем Анохіним до Музею грошей Національного банку України¹⁰. Також ці монети детально описано в каталозі найвидатніших предметів колекції музею, що складений колективом працівників музею: Д. Толочко, А. Бойком-Гагаріним, Р. Ріловим та М.-М. Костів¹¹.

¹ Абрамзон 2007–2008.

² Mogański 2005: 9–15.

³ Коцур 2020: 144–164.

⁴ Орлик, Коцур, Цыганенко 2019: 37–48; Орлик 2018: 13–14.

⁵ Mielczarek, Orlyk 2019: 33–39.

⁶ Орлик 2020-b. S. 5–15; Орлик 2020-a: 9–13; Орлик 2020-c: 5–42; Орлик 2020-d: 93;

⁷ Колибенко, Колибенко 2016: 18–21.

⁸ Прядко, Юрченко 2017: 84–91.

⁹ Дацюк, Бойко-Гагарін 2020: 20–22.

¹⁰ Бойко-Гагарін 2021: 11–17.

¹¹ Толочко, Бойко-Гагарін, Рілов, Костів 2021.

У науковій літературі XX – XXI століття серія монет Ольвії IV століття до н.е. якісно висвітлена у працях П. Й. Каришковського¹, В. О. Анохіна², В. М. Орлика³, В. Ф. Столби⁴, Є. Я. Туровського⁵ та Є. Колесніченко⁶.

Теоретико-методологічні основи дослідження. У процесі наукового опрацювання теми було використано загальнонаукові методи: аналітичний, хронологічний, та топографічний, а також джерелознавчі методи: критичний, метрологічний та іконографічний.

Формулювання цілей статті. Головна мета статті полягає у введенні до наукового обігу нових різновидів монет Ольвії та складанні найбільш повної класифікації ольвійських монет IV століття до н.е.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ймовірно, одну з найперших офіційних згадок про давні монети в Тавриді можна віднести до часу активного освоєння цього регіону. У своєму наказі № 522 князь Потьомкін висловлює своє побажання, щоб кількість античних монет, які виявляють випадковим чином у регіоні, примножувалась: «Рекомендую вашому превосходительству у вживанні всесвітнього старання до пошуку в Тавриді скільки можливо більшого числа різних старих монет та медалей, декілька знайдених там та представлених мені давніх грошей дають привід сподіватись, що при використанні прохання вашого число їх помітним чином буде примножене. Грудня 24 дня 1786 року. Князь Потьомкін»⁷.

До основних ґрунтовних праць з нумізматики Ольвії, зокрема з вивчення типології монет полісу, належать: каталоги різновидів, складені І. Бларамбергом⁸, П. Бурачковим⁹, П. Каришковським¹⁰, В. Анохіним¹¹, Г. Макандаровим¹², В. Нечитайлом¹³. Але за останні 10 років з моменту публікації найбільш вагомого та ґрунтовного серед зазначених каталогу античних монет автора Владлена Опанасовича Анохіна, нумізматика збагатилась новими раніше невідомими різновидами монет, що вимагає окремої систематизації та деколи переосмислення.

Систематичний підхід до обробки сучасних знахідок з приватних зібрань та доступ до колекцій закордонних музеїв був поштовхом до написання

¹ Карышковский 1968.

² Анохин 2011.

³ Орлик 2020-с: 5–42.

⁴ Stolba 2019: 523–541.

⁵ Туровский, Колесниченко 2016: 542–545.

⁶ Колесніченко 2021-а: 21–23.

⁷ Киреенко 1897: 27.

⁸ Бларамберг 1828.

⁹ Бурачков П. 1884.

¹⁰ Каришковський 1968.

¹¹ Анохин 2011.

¹² Макандаров 2013.

¹³ Нечитайло 2000.

попередніх тез до цієї публікації¹. Штемпельний аналіз дозволив розділити монети Ольвії IV століття до н.е. старшого номіналу на дві стилістичні групи. Подібний підхід був описаний в нашій спільній з Євгеном Туровським роботі з попередньою серією діхалків близько 380 – 360 рр. до н.е.²

Так звана «обольна серія» охоплює період ольвійського карбування близько 350 – 330 рр. до н.е. Грошова система складається з чотирьох номіналів: обол (на полі монети зображена Деметра та орел на дельфіні) (Рис. 1), діхалк (на полі монети зображена Деметра та орел на дельфіні) (Рис. 2), халк (на полі монети зображена Деметра та колос, дельфін) (Рис. 3) і геміхалк (зображені Деметра та дельфін) (Рис. 4).

Більш детально різновиди монет кожного з номіналів описано в Таблиці 1. Диференти на реверсі згруповано в Таблиці 2.

Таблиця 1.

Різновиди монет «обольної» серії

№	Скорочене ім'я магістрату	Зображення реверсу	Стилістична група	Технічні характеристики	Джерело
1	2	3	4	5	6
1.	ΑΓΗ	Горит	II	9,6 г. / 24 мм	Приватна колекція
2.	ΑΘΕ	Горит	I	11,02 г	Price, 1993: 439
3.	ΑΘΕ	Півмісяць	I	9,5 г / 22 мм	Приватна колекція
4.	ΑΚΕ	Горит	II	12,6 г	britishmuseum.org
5.	ΑΓοΛΤ	Горит	II	9,15 г. / 22 мм	Приватна колекція
6.	ΑΓΟ	Півмісяць	I	8,7 г	Нечитайло 2000: № 200. Приватна колекція
7.	ΑΡΙΣ	Горит	II	10,16 г	Архів П. Каришковського
8.	ΑΡΧΕ	Півмісяць	I	9,9 г	violity.com
9.	ΒΑΤΩ	Горит	II		Туровский, Колесніченко 2016: 542-545. Рис. 2, № 1
10.	ΒΙΩΝ	Горит	I	10,8 г. / 23 мм	Приватна колекція
11.	ΒΙΩ	Півмісяць	I	9,0 г. / 23 мм	Приватна колекція
12.	ΒΟΣΠΟΡΙ	Горит	I	12,5 г.	evpatorg.org
13.	ΔΙΟΝ	Горит	II	10,3 г	britishmuseum.org 1929, 1013.120
14.	ΔΙΟΝ	ОЛІВІО	II		Нечитайло 2000
15.	ΔΙΟ	Півмісяць	I	10 г. / 24 мм	Знахідка с. Висунськ, Березнегуватський район, Миколаївська обл. Нечитайло 2000:

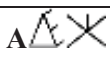

¹ Колесніченко 2021-б: 150–152.

² Туровский, Колесніченко 2016: 542–545.

	2	3	4	5	6
16.	НРО		I	10,65 г	Архів П. Каришковського
17.	ΘΕΥ	Горит	II	8,75 г. / 23 мм	Приватна колекція
18.	ΚΛΕ	Півмісяць та зірка	I		Архів П. Каришковського
19.	ΜΗ	Півмісяць?	I		Туровский, Колесниченко 2016: 545. Рис. 2, № 3
20.	ΜΟΣΧΙ	Горит	II	8,52 г	britishmuseum.org 1929, 1013.121
21.	ΝΑΙ	Горит	II		Туровский, Колесниченко 2016: 545. Рис. 2, № 2
22.	ΠΑ	Горит	II		Архів П. Каришковського
23.	ΣΩΚΡ	Горит	II	11,05 г	Національна бібліотека Франції, відділ монет, медалей та антики. Загальний фонд 561
24.	ΦΑΙΔΙ	Горит	II		violity.com
25.	ΦΙΔΙ	Горит	II		Приватна колекція
26.	без диф.	Горит	II		Колекція І.В. Ганчева

Таблиця 2.

Диференти на реверсі монет «обольної» серії

№	Номінал		
	<i>Діхалк</i>	<i>Халк</i>	<i>Геміхалк</i>
1	Горит	ΚΛΕ	
2	ΚΛΕ	ΛΑΡ	
3	ΛΑΡ		
4			
5			
6		без диф.	

Висновки дослідження. Таким чином, за результатами проведеного власного дослідження нам вдалося визначити таку кількість різновидів кожного із зазначених номіналів монет: обол – 26 типів, діхалк – 6 типів, халк – 6 типів, геміхалк – 2 типи. Цінність оброблених матеріалів полягає в тому, що вони не тільки доповнюють цю групу монет, а й уточнюють раніше опубліковані типи,

що збереглися в незадовільному стані, де хибне прочитання імен та диферентів призвело до неточностей.

Перспективу подальшого дослідження ми бачимо у введенні до наукового обігу нових, раніше невиявлених, різновидів ольвійських монет із малодосліджених джерел – матеріалів музейних зібрань в Україні та за її межами, серед проданих нумізматичних рідкостей на нумізматичних аукціонах та приватних зібраннях.

References

- Abramzon, M. G. & Frolova, N. A. (2007-2008) *Korpus bosporskih kladov antichnyh monet*. [Corpus of Bosporan treasures of antique coins]. Vol. I (1834–2005). Simferopol'–Kerch'. [in Russian].
- Anohin, V. A. (2011). *Antichnye monety Severnogo Prichernomor'ja. Katalog*. [Antique coins of the North Black Sea coast. The catalogue]. [in Russian].
- Bert'e–Delagard, A. L. (1907). *Popravki obshhego kataloga monet P.O. Burchakova*. [Amendments to the general catalog of P.O. Burchakov]. Moskva. [in Russian].
- Blaramberg, I. P. (1828). *Opisanie drevnih medalej Ol'vii ili Ol'viopolja, nahodjashhihsja v Odesse, v kabinete gospodina Blaramberga, dejstvitel'nogo chlena Obshhestva istorii i drevnostej rossijskih: S ist. izvestiem o drevn. gorode Ol'vii, s. pl. onogo i s izobr. 225-ti medalej i monet, grav. v Parizhe Sent-Anzhem* [Description of the ancient medals of Olbia or Olviopol, located in Odessa, in the office of Mr. Blaramberg, a full member of the Society of Russian History and Antiquities. With historical information about the ancient city of Olbia, with its plan and with the image of 225 medals and coins, engraved in Paris Saint-Angeme]. M.: O-vo istorii i drevnostej ros. pri Mosk. Un-te, 1828. [in Russian].
- Boiko-Haharin, A. (2021). *Antychni ta skhidni monety z kolektsii Vladlena Anokhina v ekspozytsii Muzeiu hroshei Natsionalnoho banku Ukrainy*. [Ancient and oriental coins from the Vladlen Anokhins collection in the exhibition of the Museum of money of the National bank of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istorychni nauky*. Izmail: RVV IDHU. [Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities: collection of scientific works. Section: Historical Sciences. Izmail: RVB IDGU]. (55). 11-17. [in Ukrainian].
- Burachkov, P. (1884). *Obshhij katalog monet, prinallezhashhih jellinisticheskim kolonijam, sushhestvovavshim v drevnosti na severnom beregu Chernogo morja, v predelah nyneshnej Juzhnoj Rossii*. [General catalog of coins belonging to the Hellenistic colonies that existed in antiquity on the northern Black Sea coast, within the current southern Russia]. Vol. I. Odessa: *Tipografija A. Shul'ca, Lanzheronovskaja ulica, dom Karuza, № 36.*, 1884. [in Russian].

- Datsiuk, O. & Boiko-Haharin, A. (2020) *Novi nadkhodzhennia do NIAM «Kyivska fortetsia» – monety Olvii, Istrii ta Nikoniiu*. [New achievements to NIAR «Kyiv Fortress» - coins of Olbia, Istria and Nikonion]. Abstract of papers. *Problems and prospects of numismatics of Ancient and Roman times in South-Eastern Europe: The 1st International Professional Seminar dedicated to the memory of VO Anokhin, Medzhybizh-Kropyvnytskyi-Pereiaslav*. pp.20-22. [in Ukrainian].
- Karyshkovskij, P. O. (1968). *Monetnoe delo i denezhnoe obrashhenie Ol'vii v VI v do n.je. – IV v n.je.* [Coinage and money circulation in Olbia in the 6th century BC - IV century AD]. [in Russian].
- Karyshkovskij, P. O. (1968). *Monetnoe delo i denezhnoe obrashhenie Ol'vii (VI v. do n. je. — IV v. n. je.)*. [Coinage and money circulation in Olbia (6th century BC - 4th century AD)]. *Doctor's dissertation theses*. Odessa. [in Russian].
- Kireenko, G. (1897). *Ordera Knjazja Potemkina. 1786 god.* [Orders of Prince Potemkin. 1786 year.]. *Izvestija Tavricheskoj uchenoj arhivnoj komissii*. [The review of the Tavriya Scientific Archive Commission]. (4). 2nd ed. Simferopol'. pp. 27. [in Russian].
- Kolesnichenko, Ye. (2021). *Dopovnennia do hrupy anepihrafnykh monet Olvii pontiisko-bosporskoho periodu*. [Addition to the group of anepigraphic coins of Olbia of the Pontic-Bosporus period]. Abstract of papers. *Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky. VI Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia*. [Actual problems of numismatics in the system of special branches of historical science. VI International Scientific and Practical Conference]. pp. 21-23. [in Ukrainian].
- Kolesnichenko, Ye. (2021). *Olviiska «obolna seriia» druhoi polovyny IV st. do n.e.* [Olbian «obol series» of the second half of the IV century. B.C.]. Abstract of papers. *History, archeology, information, library and archival affairs: current issues of science and education. The 2nd International Scientific Conference*. pp. 150-152. [in Ukrainian].
- Kolybenko, O., & Kolybenko, O. (2016) *Znakhidky olviiskykh monet na Pereiaslavshchyni*. Abstract of papers: «Aktualni problemy numizmatyky v systemi dopomizhnykh istorychnykh dystsyplin». 22-23 chervnia 2016 r. Kirovohrad-Kyiv-Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2016. pp. 18-21. [in Ukrainian].
- Kotsur, V. (2020). *Numizmatyчне zibrannia natsionalnoho istoryko-etnohrafichnoho zapovidnyka «Pereiaslav»*. [The numismatic collection of the NHER “Pereyaslav”]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk* [The Ukrainian numismatic annual], (4), 144-164. [in Ukrainian].
- Kotsur, V. P. (2013). *Aktualni napriamy ta orhanizatsiini zasady suchasnykh doslidzhen serednovichnoi numizmatyky v Ukraini*. [Current trends and organizational principles of modern studies of medieval numismatics in Ukraine]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii* [The scientific notes of the Ukrainian history]. (33), 3-8. [in Ukrainian].

- Kotsur, V. (2016) *Methodological issues of modern numismatic research: materials of black archeology and scientific research*. Abstract of papers: Studia I Materialy Forum Numizmatyczne, Pieniadz I Mennice, (1), (pp. 5-9). [in English].
- Makandarov, G. I. (2013). *Katalog antichnyh monet goroda Ol'vija*. [Catalog of antique coins of the city of Olbia]. 2nd Ed. [in Russian].
- Mielczarek, M., & Orlyk, V. (2019). *New find of Olbian coins. Tarashcha district, Kyiv region, Ukraine*. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 13, 33–39. doi: 10.24919/2519–058x.13.190763. [in English].
- Morawiecki, L. (2005). *Skarb «delfinow» z Nikolajewa*. [The treasure of the “dolphins” from Nikolayev]. Abstract of papers. *Hroshovyi obih i bankivska sprava v Ukraini: mynule ta suchasnist*. [The banking in Ukraine: the past and modernity]. (Lviv, 14–15 travnia 2005 r.). pp. 9–15. [in Polish].
- Muzei hroshei: naukovo-populiarnyi katalog*. [Museum of Money: popular science catalog]. Ed. D. Tolochko, A. Boiko-Haharin, R. Rilov, M.-M. Kostiv. 2021. [in Ukrainian].
- Nechitajlo, V.V. (2000). *Katalog antichnyh monet Ol'vii VI v do n.je. III v. n.je. Pervym ol'vijskim monetam – «assam» 2500 let*. [Catalog of antique coins of Olbia VI century BC III century. AD The first Olbia coins - «Ass» 2500 years old]. [in Russian].
- Orlyk, V. (2018). *Skarb ol'viys'kykh «borysfeniv» iz s. Yaselka Ochakivs'koho rayonu Mykolayivs'koyi oblasti. Aktual'ni problemy numizmatyky u systemi spetsial'nykh haluzey istorychnoyi nauky: tezy dopovidey V-yi mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 21-22 chervnya 2018 r. Medzhybizh – Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy – Kropyvnyts'kyy – Kyiv, S.13-14*. [in Ukrainian].
- Orlyk, V. (2020). *Znakhidka kyzikiny–hekty v seredyni 90–kh rokiv XX st. poblyzu s. Parutyne*. [The discovery of kizikin-gecta in the mid-90s of XX century. near the village Parutin]. *Forum Numizmatyczne*. [The numismatic forum]. (4). 5–15. [in Ukrainian].
- Orlyk, V. (2020). *Znakhidky monet Pontiiskoi derzhavy Mitridata Yevpatora na terytorii Dniprovskoho Pravoberezhnoho Lisostepu*. [Finds of coins of the Pontic state of Mithridates Evpator on the territory of the Dnieper Right-Bank Forest-Steppe]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. [The Ukrainian Historical Journal] (6). 93. [in Ukrainian].
- Orlyk, V. (2020). *Znakhidky v baseini r. Tiasmynu midnykh monet Olvii z Demetroiu ta «istriiskym» variantom miskoi emblemy*. [Finds in the basin of the Tyasmin River of copper coins of Olbia with Demeter and the «Istrian» version of the city emblem]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*. [The Ukrainian Numismatic Annual]. (4). 5–42. [in Ukrainian].
- Orlyk, V. M. (2020). *Do pytannia isnuvannia hroshovoho obihu na terytorii Dniprovskoho pravoberezhnoho lisostepu (V – I st. do n.e.)*. [On the question of

the existence of money circulation on the territory of the Dnieper right-bank forest-steppe (V - I centuries BC)]. Abstract of papers. *Istoriia, arkheolohiia, informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava: aktualni problemy nauky ta osvity. I Mizhnarodna naukova konferentsiia*. [History, archeology, information, library and archival affairs: current issues of science and education. The 1st International Scientific Conference]. pp. 9–13. [in Ukrainian].

Orlyk, V., Kotsur, V. & Tsyganenko, L. (2019). *Klad ol'viyskikh monet «borisfenov», naydennyi v Gorodishchenskom rayone Cherkasskoy oblasti vesnoy 2018 goda*. *Acta Archaeologica Lodziensia*, 65, 37-48. [in Russian].

Priadko, O. & Yurchenko, O. (2017) *Novi znakhidky rymsskykh monet na Pereiaslavshchyni*. [New finds of Roman coins in Pereyaslav Region]. *Nizhynska Starovyna. Seriia Pamiatkoznavstvo Pivnichno-Skhidnoho rehionu Ukrainy*. 9. 24 (27). 84-91. [in Ukrainian].

Stolba, V. (2019). *Images with Meaning: Early Hellenistic Coin Typology of Olbia Pontike*. in: V. Cojocarui et al. (eds.). *Advances in Ancient Black Sea Studies: Historiography, Archaeology and Religion*. Cluj-Napoca. [in English].

Turovskij, E. Ja. & Kolesnichenko, E. A. (2016). *Eshhe raz o pervykh serijah chekanennoj ol'vijskoj medi*. [Again about the first series of minted Olbian copper]. *Starodavnie Prychornomoria*. [The ancient North Black sea Coast]. (9). 542-545. [in Russian].

Ілюстрації

Рис. 1.
Ольвія,
обол близько 350 – 330 рр. до н.е.

Рис. 2.
Ольвія,
дixалк близько 350 – 330 рр. до н.е.

Рис. 3. Ольвія, халк близько 350 – 330 рр. до н.е.

Рис. 4. Ольвія, геміхалк близько 350 – 330 рр. до н.е.

Рис. 5. Ольвія, монети «обольної» серії – оболы

Рис. 6. Ольвія, монети «обольної» серії – діхалки

Рис. 7. Ольвія, монети «обольної» серії – халки

Рис. 8. Ольвія, монети «обольної» серії – геміхалки